

Franz Kafka'nın *Dönüşüm* Eserindeki Çeviri Farklılıkları

Giriş

Franz Kafka, yirminci yüzyılın en tanındık ve en çok okunan yazarlarından, bu yüzden onlarca farklı dillere onlarca farklı çevirmenler tarafından asıl dili olan Almanca'dan çevrilmiştir. Okuyucunun aklına girdiği andan itibaren herhangi bir yazı bir değişime ve bir dönüşüme uğramaktadır. Çünkü okuyucu yazıyı okurken birçok noktayı kendi deneyimi ve kendi yaşamıyla doldurmakta ve ona göre yorumlamaktadır. Devamında, okuyucu Kafka'yı okuduğunu düşünse bile aslında kendi Kafka'sını yaratmaktadır. Her insanın düşünceleri ve deneyimleri her geçen gün değiştiği için okuyucunun bugün okuduğu ve sıfırdan yarattığı Kafka ile yarın veya başka bir zaman okuyup yaratacağı Kafka aynı değildir. Her okuyucunun Kafka'yı asıl dilinden ve asıl metninden okuyamayacağı barizdir. Bu sorunun üstesinden gelmek için *çeviri* metinler yazılmakta ve kullanılmaktadır. Dilbiliminde çevirmek veya tercüme etmek, bir metni bir dildeki halini başka bir dile aktarmak işlemidir. Okuyucu, Kafka'nın çevrilmiş bir eserini okuduğu zaman gerçek Kafka'yı okumamakta sadece o eseri çevirenin düşüncelerini ve yorumlarını okumaktadır, kısaca gerçek Kafka'yı okumamaktadır.

Dönüşüm Örneği

Bahsedilen çeviri problemi özellikle Kafka'nın *Dönüşüm* adlı eserinden kendini göstermektedir. Kafka'nın bu eserinin ana karakteri Gregor Samsa, bir gün uyandığında kendini dev bir böceğe dönüşmüş olarak bulmaktadır. Fakat bu anlatım, eserin Ahmet Cemal tarafından Can Yayınları için yazılan Türkçe çevirisinden bir alıntıdır. Almanca aslında şu şekilde anlatılmaktadır: "Als Gregor Samsa eines Morgens aus unruhigen Träumen erwachte, fand er sich in seinem Bett zu einem ungeheuren Ungeziefer *verwandelt*." (Kafka 5). Almanca dilinde fiiler, soru cümleleri dışında her zaman cümlenin en sonunda yer almaktadır. Kafka da dilin bu özelliğini kullanarak cümlenin en sonunda Gregor'un dönüştüğünü söylemektedir. Okuyucu cümleyi okurken cümlenin fiilinin ne olduğunu öğrenmeyi beklemektedir ve ancak o fiilin ne olduğunu öğrendikten sonra cümlenin dehşet verici olduğunu anlamaktadır. Bu cümlenin Türkçe çevirisi, Almanca çevirisi gibi fiili en sona koymamış olsa da, cümlenin sonlarına doğru yerleştirmiştir. Fakat eserin İngilizce çevirisinde fiil cümlenin ortasında yer almaktadır: "When Gregor Samsa woke one morning from troubled dreams, he found himself *transformed* right there in his bed into some sort of monstrous insect." (Bernofsky 7). Eserin ilk cümlesi olan bu cümle, okuyucuya vereceği dehşeti çevirisi ile tamamen kaybetmiştir.

Bir dildeki bir kelimenin veya bir kelime grubunun başka bir dilde tamamen aynı anlama gelen bir karşılığı olamayacağı bellidir. Fakat bir çevirmenin görevi karşılığı olmayan bir ifadeye bir karşılık bulmaktır ve bu karşılığı bulurken çevirmen bazı fedakarlıklar yapmak zorundadır. *Dönüşüm* eserinin bahsedilen ilk cümlesinde buna benzer bir örnek görmek mümkündür. Almanca aslında geçen *Ungeziefer* kelimesi sözcük anlamı olarak “kurban edilmeye uygun olmayan kirli hayvan” olarak tanımlanmaktadır fakat bu kelime Türkçe ve İngilizce çevirilerinde sırasıyla “dev böcek” ve “some sort of monstrous insect” ifadeleri ile geçmektedir. Çevirmen *Ungeziefer* kelimesine en yakın olan karşılığı bulmak için hikâyenin anlatmak istediği durumdan sapmaktadır. Kafka, Gregor Samsa’yı herhangi bir şey olarak belirtmek istememiştir ve onun iğrençliğinin sadece onun dönüşümü olduğunu belirtmiştir. Bu durum sadece diller arası farklılıklardan oluşmamaktadır ve farklı yayınların çevirmenleri tarafından da ortaya çıkmaktadır. Buna kanıt olarak dört farklı yayından dört farklı çevirmenin *Ungeziefer* kelimesinin çevirisini sıralamak yeterli olacaktır:

- Azman bir böcek (Tanyeri 17).
- Dev bir böcek (Cemal 19).
- Kocaman bir böcek (Sert 1).
- Devasa bir böcek (Çetin 7).
- Dev bir böcek (Çorlu 5).

Eserin İngilizce çevirilerinde *Ungeziefer* kelimesinin çevirileri de şu şekildedir:

- Monstrous vermin (Corngold).
- Enormous bug (Appelbaum).
- Monstrous cockroach (Hofmann).
- Some sort of monstrous insect (Bernofsky).
- monstrous verminous bug (Johnson).

Yukarıdaki listelerden de görülebileceği üzere bir kelimenin farklı kültürlerden gelen ve farklı deneyimlere sahip olan çevirmenler tarafından tamamen farklı şekillerde çevrilebilir. Bir kelimenin onlarca farklı çevirisi olması ve o kelimenin kullanıldığı cümlenin anlamını tamamen değiştirmesi kesin ve objektif bir çevirinin olamayacağını göstermektedir.

Dönüşüm eserinde çevirinin Kafka’nın anlatmak istediklerini değiştirip tamamen yeni anlam oluşturduğu birçok nokta daha bulunmaktadır. Bu yazının kapsamı dışına çıkmadan birkaç tanesinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Genellikle çevirmenler tarafından üzerinde durulmayan veya düşünülmeyen noktalardan bir tanesi ise Kafka’nın tüm eseri boyunca Samsa ailesinin tüm üyelerine “o kişi” şeklinde bahsediyor oluşudur. Buna örnek olarak “der Vater” ve “die Schwester” ifadeleri

verilebilir. Eserin Türkçe çevirisinde bahsedilen hata yer almaktadır: “odasının kapısının hızla açıldığını, annesinin üstünde yalnızca gömleğiyle (...) çılgınlık atan Grete’nin önünden dışarı fırladığını, sonra babasına doğru koştuğunu...” (Cemal 61). Verilen örnekteki gibi eğer çeviri, Gregor’un babası/annesi/kız kardeşi şeklinde Samsa ailesine hitap ediyorsa çevirmen anlatımda bir değişikliğe sebep olmuştur. Eserin yazıldığı zamandaki Alman Ekspresyonizm’in aşırılığa kaçması ile Kafka, *Gregor’un annesi* veya *Gregor’un babası* şeklinde bir ifade kullanmayıp *anne* ve *baba* şeklinde ifadeler kullanmıştır.

Eserin ilk sayfası ile okuyucu Gregor Samsa’nın durumunu net bir şekilde anlamaktadır. Kafka, okuyucu ile Gregor’u birlikte “richtiges, nur etwas zu kleines Menschenzimmer” içinde bulmaktadır. *Menschenzimmer* kelimesi Kafka’nın yarattığı bir kelimedir ve Almanca içinde böyle bir kelime bulunmamaktadır fakat köpek veya hayvan evi olarak tanımlanabilir. Kafka, oluşturduğu bu kelime ile Gregor’un odasının herhangi bir insanın yaşamına uygun olmadığını belirtmektedir. Fakat bu durum eserin Türkçe ve diğer birçok çevirisinde yanlış anlatılmaktadır: “Biraz küçük ama normal, yani içinde insanlar yaşasın diye yapılmış olan odası” (Cemal 19). Çevirmen, Kafka’nın asıl vermek istediği mesajın tam zıttını söylemektedir. Eserin İngilizce çevirisi de aynı hatayı yapmaktadır: “His room, a proper human room” (Bernofsky 7).

Yukarıda *Dönüşüm* eserin çeviri ile orijinali arasında olan birçok anlam farklılıklarının olduğu belirtilmiştir. Kafka, eseri yazarken nişanlısı Felice'ye eser hakkında ve eserin ana kahramanı hakkında birçok mektup yazmıştır. Bu mektuplardan biri şudur: “Adı *Dönüşüm*, seni iyice korkutacak bir öykü (...) Küçük öykümün kahramanına gelince, onun durumu bugün çok kötüydü, oysa söz konusu olan şey, şimdi artık kalıcıya dönüşen mutsuzluğun yalnızca son aşaması.” (Cemal 93). Kafka’nun bu mektubundan bu değişimin ani olmadığını ve birçok aşamadan geçtiğini görmek mümkündür. Buna rağmen Ahmet Cemal ve Susan Bernofsky’nin çevirileri bu dönüşümün aniden ve hiçbir uyarı olmadan olduğunu anlatmaktadır.

Sonuç

Edebi metinler, yazarların çok dikkatli bir şekilde seçtiği kelimelerden oluşmaktadır. Çeviri ve tercümanlıktaki en büyük sorun da yazarın kullandığı dilden farklı olan bir dili kullanırken o yazarın vermek istediği mesaja doğru kalmaktır. Çevrilmiş bir eser hiçbir zaman eserin orijinali olamaz, sadece yabancı bir okuyucuyu eserin gerçeğine götüren bir yol olabilmektedir. Bu anlamda bu yazı çalışması Franz Kafka’nın *Dönüşüm* adlı eserinin farklı dillerdeki çevirilerini ve farklı kültürlerden gelen çevirmenlerin yarattığı yeni Kafka’yı

incelemiştir. Bu incelemenin sonucunda çevrilmiş eserlerin orijinal asıllarından anlamsal ve dil olarak farklılıklarının olduğu görülmüştür. İncelenen çeviri eserler yer yer kaynak esere yakın yer yer kaynaktan uzak ifadelerin olduğu gözlemlenmiştir.

Bibliyografi

- Bernofsky, Susan, çevirmen. *The Metamorphosis*. Franz Kafka tarafından, W. W. Norton & Company, 2014.
- Cemal, Ahmet, çevirmen. *Dönüşüm*. Franz Kafka tarafından, Can Yayınları, Temmuz 2020.
- Çetin, Mutlu Zengin, çevirmen. *Dönüşüm*. Franz Kafka tarafından, Epsilon Yayınevi, Kasım 2017.
- Çorlu, Vedat, çevirmen. *Dönüşüm*. Franz Kafka tarafından, İthaki Yayınevi, Haziran 2017.
- Kafka, Franz. *Die Verwandlung*. Kurt Wolf Verlag, 1917.
- Sert, Gülperi Zengin, çevirmen. *Dönüşüm*. Franz Kafka tarafından, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınevi, Ocak 2018.
- Tanyeri, Çağlar Zengin, çevirmen. *Dönüşüm*. Franz Kafka tarafından, Koridor Yayınevi, Aralık 2017.